

Dávid István, *Műemlék orgonák Erdélyben*, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár — Balassi Kiadó, Budapest, 1996, 281 pag. text, 6 pag. desene, 55 pag. ilustrație fotografică.

Cartea lui István Dávid, *Orgi istorice în Transilvania*, abordează un subiect ce prezintă interes în egală măsură pentru organişti, constructori de orgi, istorici de artă, cercetători ai istoriei tehnicii și a instrumentelor. În ciuda acestui fapt, bibliografia temei se restrânge doar la câteva titluri furnizând informații valoroase, dar limitate. Această slabă preocupare este nejustificată, cu atât mai mult cu cât majoritatea pieselor în discuție fac parte din categoria monumentelor istorice, având valoare patrimonială și în contextul cultural european. Pornind de la aceste considerente, autorul și-a propus inventarierea orgilor istorice existente în Transilvania și a documentației — arhivistice și bibliografice — legate de ele. István Dávid, licențiat al Academiei de Muzică „Gh. Dima” din Cluj, actualmente șef de catedră la Universitatea Reformată „Károli Gáspár” din Nagykovács (Ungaria), este organist și organolog de renume european. Din inițiativa lui a luat ființă în anul 1991 Fundația „Organa Transilvanica”, menită să sprijine arta organică și restaurarea orgilor istorice din Transilvania. În elaborarea prezentei lucrări, autorul a beneficiat de colaborarea competentă a unor specialiști în materie: constructorul de orgi și cercetătorul sibian Hermann Binder, profesorul Attila L. Kovács de la Institutul Teologic protestant clujean și Vilmos Geréd, dirijorul de cor al Bisericii Sf. Mihail din Cluj.

Partea introductivă (*Preambulum*: p. 7—8; *Historicum*: p. 9—34; *Summary*: p. 35—41), este o succintă trecere în revistă a istoriei construcției de orgi în Transilvania din secolul al XIII-lea până în actualitate, punctând momentele ei cele mai însemnate, prezentând meșterii autohtoni și străini care au construit în acest răstimp orgi monumentale sau mai modeste pentru comunitățile religioase transilvănene. Cele mai timpurii mențiuni cu privire la folosirea liturgică a orgii se leagă de Episcopia de Alba Iulia — din 1258 se poate urmări lista cantorilor episcopiei. Cel mai vechi nume de constructor de orgi cunoscut este cel al lui Stephanus Renispingar din Sibiu, care în 1367 construiește orga mănăstirii din Leles (Slovacia).

În secolul al XV-lea Brașovul și Sibiuul constituie centrele muzicale ale Transilvaniei, din secolul al XVI-lea li se alătură și Bistrița, mai apoi și Șumuleu-Ciuc. Prima orgă de nivel european din Transilvania se construiește la Sibiu, în anii 1671—1673, de către Johannes Vest, venit din Banská Bystrica (Slovacia). Construcția de orgi ia avânt în secolul al XVIII-lea, continuat în cel următor și până prin anii 20—30 ai secolului nostru. În secolul al XVIII-lea activează numeroși meșteri locali, ca sibianul Johannes Hahn, sibișoreanul Johannes Baumgarten, brașoveanul Johannes Prause sau Samuel Maetz din Biertan. Din secolul următor ne sunt cunoscute nume ca István Kolonics din Târgu Secuiesc, deosebit de prolific (aproximativ 200 orgi construite), Wilhelm Hörbiger din Sibiu sau József Nagy din Brașov. Alături de ei sunt prezenți și Carl August Buchholz din Berlin, Carl Hesse din Viena și alții. La cumpăna secolelor se impun brașoveanul Carl Einschenk, timișoreanul Leopold Wegenstein, continuându-și munca și în primele decenii ale secolului al XX-lea. Tot acum construiesc numeroase orgi în Transilvania și József Angster din Pécs (Ungaria) sau frații Rieger din Jägersdorf. Anii celui de al doilea război mondial au curmat acest avânt; în ultimii 50 de ani orgi noi aproape că nu s-au construit. În schimb, acum asistăm la un „pelerinaj” al orgilor: numeroase orgi ale comunităților săsești depopulate sunt salvate de dispariție prin achiziționarea lor de către bisericile altor comunități, respectiv prin punerea lor în uz după o com-

petență restaurare. Sunt prezentate (p. 29—34) și câteva tipuri caracteristice ale dulapurilor de orgi, opere de artă plastică ce se integrează constructiv în ansamblul interioarelor de biserică. Această primă parte se încheie cu o listă de înregistrări pe discuri sau CD-uri efectuate cu orgile transilvănene și o bibliografie.

Retrospectiva istorică este urmată de partea cea mai amplă a cărții: *Repertorium* (p. 43—214), compusă dintr-un repertoriu al orgilor transilvănene (p. 43—153), o anexă (p. 155—181) și un tabel al constructorilor de orgi (p. 182—214). Repertoriul cuprinde 1.046 de orgi, ordonate în succesiunea alfabetică a denumirilor maghiare ale localităților deținătoare. După numele localității sunt indicate: apartenența confesională a bisericii proprietare, anul construcției orgii, meșterul constructor, datele tehnice (manuale, pedale, numărul registrelor) și — de la caz la caz — descrierea instrumentului sau referiri documentare. În Anexă sunt prezentate mai pe larg 17 orgi mai de seamă: una din Boroșneu Mare (jud. Covasna), 5 din Târgu Mureș și 11 din Cluj, printre care și orga portativă aflată în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca (publicată de Dávid István, *Műemlék orgonák Kolozsváron*, în *Zenetudományi írások* [Orgi istorice la Cluj, în Scrieri de muzicologie], București, 1983). Repertoriul este completat de tabelul constructorilor de orgi: lista orgilor datorate fiecăruia în ordinea datei de construcție și a numărului de opus, specificând și numărul de ordine din repertoriu. Prin acest tabel se lărgeste aria geografică cuprinsă în lucrare, căci în el apar și orgi aflate în afara arcului carpatic: în jud. Bacău, Neamț, sau la București, construite în perioada anilor 60 ai secolului al XIX-lea — primul deceniu al celui următor de József Angster din Pécs, István Kolonics din Târgu Secuiesc, Carl Einschenk din Brașov. Mânuierea repertoriului este înlesnită de un *Index* vast: un indice de nume general (p. 215—230), 3 indici de localități (maghiar — român — german; român — maghiar — german și german — român — maghiar, p. 231—271), precum și un *Extractus* (p. 273—281), constituit din rezumate în română, germană și engleză. Lucrarea se încheie cu o bogată ilustrație (*Images*: p. 283—343) — 100 de fotografii alb-negru și 46 de imagini color.

Cartea, apărută prin colaborarea editurii clujene Polis cu Editura Balassi din Budapesta, se distinge și printr-o impecabilă ținută grafică. Publicarea ei, umplând un gol de mult resimțit, oferă pe de o parte un valoros instrument de lucru pentru specialiști, pe de alta, un îndreptar pentru toți cei interesați de fascinantă lume a orgilor.

ANA MARIA SZŐKE